

Rapport

efter kvalitetsgranskning av läsundervisningen
inom ämnet svenska för årskurs 7–9 vid den fri-
stående skolan Vibyskolan i Sollentuna kommun

Innehåll

Inledning

Resultat

Allmänna undervisningskvaliteter

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Bakgrundsuppgifter om Vibyskolan

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7-9 under år 2011 och början av år 2012. Granskningen av den fristående skolan Vibyskolan i Sollentuna kommun ingår i detta projekt.

Skolinspektionen har besökt skolor i projektet under våren och hösten 2011. Under denna period sker omfattande förändringar av regelverket på skolområdet. Utgångspunkten för Skolinspektionens granskning kommer att vara densamma oavsett om besöken sker på våren eller hösten, men bedömningarna kommer att göras utifrån olika regelverk. Redovisningen består av två delar en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Frågeställningar och metod redovisas i slutet av denna rapport under rubrikerna Syfte och frågeställningar samt Metod och material.

Skolinspektionen kommer vid sina bedömningar att utgå från skollagen (2010:800) och därtill hörande författningar, bland annat skolförordningen (2011:185) och förordningen om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37). Förordningen om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 1994:1) samt förordningen om kursplaner för grundskolan (SKOLFS 2000:135) ska under läsåret 2011/12 fortsätta att gälla för elever i årskurs 9 i grundskolan. Därmed utgår kvalitetsgranskningen från dessa författningar när det gäller årskurs 9.

Rapport

2012-02-28

2 (19)

Dnr 40-2011:1833

Vibyskolan besöktes den 4-7 oktober 2011. Ansvariga inspektörer är Kristina Dhenstrand och Karin Gunther. I denna rapport redovisar Skolinspektionen sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 genomförs i sammanlagt 30 kommunala skolor och 10 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7–9 är genomförd redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. De skolor som ingått i granskningen bildar en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

På Vibyskolan observerades 7 lektioner. Varje observerad lektion bedömdes ur flera olika aspekter av kvaliteten på läsundervisningen. För varje aspekt finns en eller flera bakomliggande indikatorer vilka konkretiseras i ett observationsschema i form av goda exempel. Bedömningen av varje aspekt är ett medelvärde av bedömningen av aspektens indikatorer, dvs. av de som varit möjliga att observera under den aktuella lektionen.

Indikatorerna bedömdes på en skala 1-4:

- 1=huvudsakligen svag
- 2=fler svaga än starka sidor
- 3=fler starka än svaga sidor
- 4=huvudsakligen stark

Om ingen indikator för en aspekt kunde observeras bedömdes inte heller den aktuella aspekten. Det bedömningsformulär som användes i samband med observationerna återfinns i Bilaga 2.

Resultat

Måluppfyllelse och resultat

Vibyskolan har under de senaste fem åren nått hundra procentig måluppfyllelse i ämnet svenska då alla elever nått minst betyget Godkänt i årskurs 9. En betydligt högre andel flickor har Mycket väl godkänt i slutbetyget än pojkar. Under perioden 2008-2011 varierar andelen flickor med det högsta betyget mellan 40 och 65 procent, för pojkarna varierar motsvarande värden under samma period mellan 5 och 40 procent. Det är med andra ord stora skillnader i resultat, både över tid och mellan pojkar och flickor. Vad gäller överensstämmelsen mellan slutbetyget och resultatet på de nationella ämnesproven i svenska för årskurs 9, är den något bättre än den genomsnittliga för riket. Andelen elever med samma provbetyg som slutbetyg på Vibyskolan är 80 procent i jämförelse med rikets 74.

Skolan har under flera år haft ett stort fokus på läsning av skönlitteratur, vilket från skolans sida är en av förklaringarna såväl till de goda resultaten på läsförståelsedelen i de nationella proven i svenska som den goda måluppfyllelsen i ämnet som helhet. Däremot är resultaten vad gäller uppsatsdelen i det nationella provet betydligt sämre än för läsförståelsedelen, vilket enligt Skolinspektionens bedömning, kan vara en indikation på att eleverna inte i tillräckligt hög grad får ta del av olika texttyper. Lärarna anger att de alltid rättar de nationella proven tillsammans för att få en större likvärdighet i bedömningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Vibyskolan trots goda kunskapsresultat behöver fortsätta arbetet med att utveckla läsundervisningen, särskilt med avseende på de stora skillnaderna i resultat som finns mellan flickor och pojkar.

Allmänna undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
- Struktur och organisation
- Individanpassning, variation och utmaning
- Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward¹

¹ Framåtsyftande vägledning i syfte att förbättra elevernas möjlighet att nå målen.

Rapport

2012-02-28

4 (19)

Dnr 40-2011:1833

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och elevernas självtillit
- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter
- läraren involverar alla elever

Skolinspektionens bedömning

Lektionsobservationerna visar att det råder en trivsamt och lugn atmosfär där lärarna tilltalar eleverna på ett positivt sätt, visar värme och empati samt lyssnar på vad eleverna har att säga. Det är oftast god arbetsro i klassrummen, eleverna vet vad de ska arbeta med och är i de flesta fall aktiva under hela lektionen.

Eleverna anger också i intervjuer att de upplever lektionerna som trygga och att de känner sig positivt bemötta och bekräftade av lärarna.

Vid ett lektionstillfälle engagerar läraren eleverna genom inlevelsefull högläsning och visar bilder för att motivera och engagera eleverna. Läraren bemöter elevernas åsikter med intresse, allvar och respekt och tar det som utgångspunkt för att skapa gemensam kunskap. I grupp- och i helklassdiskussioner ställer läraren följdfrågor för att föra diskussionen vidare. Läraren är också noggrann med att fördela ordet så att alla får komma till tals på sina villkor. Läraren visar tydligt att han har höga och positiva förväntningar på eleverna och förmedlar att alla åsikter räknas.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* visar huvudsakligen starka sidor. Vibyskolan uppvisar en positiv och stödjande miljö som bedöms ge goda förutsättningar för lärande. Lärarna uppmuntrar och motiverar eleverna på olika sätt och har positiva förväntningar på dem.

Struktur och organisation

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga förklaringar och instruktioner
- läraren kontrollerar att eleverna förstått förklaringar och instruktioner
- läraren gör ett tydligt och sammanfattande lektionsslut

Skolinspektionens bedömning

Samtliga lektioner inleds genom att läraren välkomnar eleverna och i de flesta fall finns det ett dagsschema på tavlan, men få lärare informerar om eller anger syftet med lektionen eller lärandemålen för lektionen i inledningen. Några lärare menar att det tar för mycket tid av lektionen att gå igenom mål och syfte vid varje lektionsstart. Vid några tillfällen kopplar läraren informationen till tidigare lektioner och ger lektionen ett logiskt flöde där uppgifter tydligt hör ihop med inledande genomgångar och mål. Eleverna anger i intervjun att lärarna talar om mål/kunskapskrav ungefär en gång i månaden vilket bekräftas av Skolinspektionens elevenkät.²

Vid lektionsobservationerna noterar Skolinspektionen att lärarna ger tydliga instruktioner och använder sig av ett språk eleverna förstår. De ställer ofta uppföljande frågor för att försäkra sig om att eleverna har förstått. Vid samtliga lektionstillfällen observeras vidare att lektionerna har en tydlig struktur där de olika momenten följer på varandra i en logisk följd. Vid de flesta lektionerna görs ett tydligt och sammanfattande lektionsslut, medan ett par av lektionerna avslutas mer abrupt.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Struktur och organisation* uppvisar fler starka än svaga sidor. Undervisningen har en tydlig, logisk struktur med såväl inledning som avslut. Lärarna ger tydliga instruktioner och försäkrar sig om att eleverna har förstått. Däremot skulle kopplingen till målen/kunskapskraven kunna redovisas tydligare så att syftet med de aktiviteter som genomförs framgår.

Individanpassning, variation och utmaning

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren anpassar undervisningen till elevgruppen
- läraren skapar gynnsamma förutsättningar för elevernas kognitiva utveckling genom samtalsstrukturen i klassrummet
- läraren ser till att elever med behov av särskilt stöd under lektionen får sådant

Skolinspektionens bedömning

Observationerna visar på flera goda exempel där lärarna ger förklaringar och instruktioner på ett bra sätt utifrån elevernas behov. Vidare visar observationerna på flera lektioner där det finns ett naturligt och positivt samtalsklimat både vid grupparbeten och

² Skolinspektionens enkät besvarades av en klass i årskurs 9 inför denna granskning.

Rapport

2012-02-28

6 (19)

Dnr 40-2011:1833

vid undervisning i helklass som är utvecklande för eleverna och som utmanar dem på olika sätt utifrån sin nivå.

Vid intervjuer beskriver eleverna en lärares förhållningssätt så här: "Man har aldrig fel, läraren lyssnar på alla och är rättvis så att alla får lika mycket utrymme. Det gör att alla vågar prata." Eleverna berättar vidare att de ofta får tillfälle att reflektera över texter i grupp. De anser att detta arbetssätt gör att både tryggheten och läsförståelsen ökar. "Man lär av varandra" Eleverna anger också att de ofta får fördjupande frågor för att komma vidare i diskussionen, både vid gruppdiskussioner då läraren går runt i grupperna och i helklassdiskussioner. Vid lektionsobservationer ser Skolinspektionen exempel på undervisning som motsvarar den beskrivning som eleverna ger.

Vid andra lektionsobservationer ser Skolinspektionen dock exempel där individanpassningen inte finns i samma utsträckning och där inslagen av utvecklande följdfrågor är färre. Fördjupande följdfrågor som ger eleverna vägledning i hur de kan utveckla sina resonemang från lärarens sida skulle ha inneburit en större utmaning och utveckling för de elever som lätt når målen/kunskapskraven.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *individanpassning, variation och utmaning* uppvisar fler starka än svaga sidor. Exempel finns på varierad undervisning där eleverna utmanas utifrån sina förutsättningar och ges stöd för att utveckla sina resonemang. Detta gäller dock inte all undervisning vid skolan. Skolinspektionen bedömer därför att det finns utrymme för utveckling av undervisningen så att samtliga elever ges möjlighet att ta del av undervisning där de utmanas och får fördjupande följdfrågor i större utsträckning.

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren involverar alla elever
- läraren ger möjligheter till inflytande och eget ansvar
- läraren skapar förutsättningar för elevernas aktivitet och engagemang
- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande

Skolinspektionens bedömning

Observationerna visar att eleverna är uppmärksamma och engagerade. De lyssnar aktivt på lärarna och arbetar koncentrerat med enskilda uppgifter. Vissa undervisningssi-

tuationer vid Vibyskolan bjuder på goda exempel på dialogiska klassrum där eleverna har möjlighet att i grupp eller enskilt bidra med egna kunskaper och reflektioner som uppmärksammas och används. Det finns också exempel på undervisning där läraren tydligt begränsar elevernas möjlighet att komma vidare i helklassdiskussioner, dels genom att inte ställa fördjupande följdfrågor, dels genom att avbryta elevernas påbörjade resonemang. Detta förklaras i samtal med läraren med att många elever tycker så mycket om att diskutera att inget utrymme ges till övriga elever om de får fortsätta. Vidare anger läraren att det finns elever som inte klarar av att följa undervisningen om den hålls på en för hög nivå och att läraren därför medvetet håller tillbaka vid vissa tillfällen. Eleverna bekräftar i intervjuer att de i undervisningssituationen oftast får fördjupande följdfrågor och att alla elever stimuleras att komma till tals.

Vid lektionsobservationer iakttas exempel på att konstruktiv återkoppling ges, men också på tillfällen då det inte ges trots att det finns flera möjligheter till att göra det. Den återkoppling som då ges är allmänt hållen som exempelvis: – Bra! Super! Med andra ord inte direkt kopplad till den färdighet som eleven uppvisat. Det finns dock exempel på motsatsen, då läraren i en genomgång i helklass tydligt ger feedback som är riktad direkt till respektive elev. Eleverna berättar i intervjun efter lektionstillfället att just den läraren är mycket bra på att få dem att känna sig sedda och bekräftade och att den återkoppling de får vid liknande tillfällen gör att de blir motiverade att våga utveckla sina tankar i samarbete med andra.

För att kunna eller vilja ta ansvar för sitt lärande och ges möjligheter till inflytande över undervisningen behöver eleverna känna till målen för undervisningen. Med något undantag presenterar lärarna inga kunskapsrelaterade syften eller mål för lektionen och när de gör det kopplar de det inte till de nationella målen.

Skolan har en gemensam grovplanering för varje ämne, med givna arbetsområden för varje årskurs. Dessutom löper skolgemensamma teman som en röd tråd genom undervisningen i samtliga ämnen under vissa perioder. Lärarna detaljplanerar sedan innehållet för varje lektion. Intervjuer med elever samt observationer visar att eleverna ofta ställs inför färdiga planeringar med liten möjlighet att påverka innehållet. Detta bekräftas av Skolinspektionens elevenkät.

Observationerna visar vidare att lärarna, med något undantag, inte låter eleverna utvärdera lektionerna för att ta reda på hur eleverna tycker att det gått. Enligt lärarna görs det någon gång per termin eller i anslutning till arbetsområden och inte i anslutning till de aktuella lektionerna, vilket bekräftas av eleverna genom enkätsvar.

Rapport

2012-02-28

8 (19)

Dnr 40-2011:1833

Observationerna visar vidare att direkt konstruktiv feedback eller återkoppling där eleverna får reda på vad de behöver utveckla för att nå lärandemålen (formativ bedömning) inte används systematiskt i undervisningen av samtliga lärare, även om flera sådana inslag förekommer.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward* uppvisar fler starka än svaga sidor. Vid Vibyskolan finns goda exempel inom detta område, där eleverna får både feedback och feedforward men också exempel lärandesituationer där detta kan utvecklas. För att eleverna ska kunna utvecklas och stimuleras så långt som möjligt behöver lärarna ytterligare förbättra arbetet och skapa större likvärdighet vad gäller att involvera alla elever, ge dem möjligheter till inflytande och eget ansvar, låta eleverna bidra med kunskaper och reflektioner kring undervisningen samt kontinuerligt ge eleverna konstruktiv återkoppling på vad de behöver utveckla för att nå lärandemålen.

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Skolans övergripande arbete med läsundervisning

Exempel på utgångspunkter vid granskningen

- Rektorn ser till att det förekommer pedagogisk samverkan i syfte att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling.
- Rektorn tar ansvar för att skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- Eleverna har tillgång till skolbibliotek
- Rektorn utvärderar och omprövar regelbundet de särskilda stödsatser som ges
- Rektor ger lärarna möjlighet till kompetensutveckling med inriktning mot läsprocessen
- Rektorn tar ansvar för att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmar i svenska som timplanen anger
- Rektorn tar ansvar för att lärarna har förutsättningar i form av läromedel, datorer, resurser osv.
- Eleverna känner till kursplanens mål, vet vad de ska kunna och vad de kan
- Läroplan och kursplan används som utgångspunkt i undervisningen
- Skolan arbetar med ämnesövergripande studier
- Lärarna utgår vid bedömning och betygssättningen i ämnet svenska från de nationella målen i kursplanen och från betygskriterierna

Skolans bibliotek är på många sätt en mittpunkt. Det ligger på skolans övervåning, i ett öppet utrymme i nära anknytning till klassrummen för de senare årskurserna. Väggar-
na är klädda med glasdörrsförsedda bokskåp fyllda med böcker. Det finns även gott
om bekväma sittplatser där eleverna kan sitta och läsa. Biblioteket är bemannat varje
dag under bestämda tider. Inköp av böcker, såväl skön-som facklitteratur är enligt rek-
torn och lärarna ett prioriterat område för skolans styrelse och har så varit under en
längre tid.

Vibyskolans specialpedagog är ansvarig för att biblioteket är uppdaterat med nyheter
inom barn- och ungdomslitteratur såväl som mer avancerad skönlitteratur. Enligt in-
tervjuer med elever är det också han som stödjer eleverna i deras val av litteratur. Ele-
ver uppger samstämmigt under intervjuerna att specialpedagogen är en mycket viktig
person för många elever i skolan som ser till att de stimuleras i sin läsning genom att
hitta böcker anpassade till deras intressen och behov av utmaning. Skolbiblioteket är
enligt rektor och lärare en tillgång i läsundervisningen och används flitigt av eleverna.

Rapport

2012-02-28

10 (19)

Dnr 40-2011:1833

Eleverna ges också stora möjligheter att påverka vilka böcker som köps in. Biblioteket är enligt rektorn ett viktigt verktyg för att stimulera till ytterligare läsutveckling utifrån elevernas förmåga.

Alla elever har en egen bärbar dator som finns med under hela skoldagen. Samtliga elever har tillgång till talsyntes på sina datorer, vilket underlättar anpassningen för elever i läs- och skrivsvårigheter. Det finns även tillgång till andra alternativa hjälpmedel.³ Att alla elever har tillgång till likadana datorer innebär enligt lärarna att de alternativa hjälpmedlen används i hög utsträckning.

Rektorn som själv har specialpedagogisk kompetens, anger att stora insatser görs i de tidigare årskurserna för att alla elever tidigt ska få en god läsförmåga "Ingen ska behöva komma efter". Detta har medfört att de flesta eleverna har god läsförmåga i de senare årskurserna.

Av de lärare som undervisar i svenska vid Vibyskolan har en behörighet i ämnet, medan två är under utbildning för att få det. Lärarna följer en grovplanering som gjorts för årskurserna 7 – 9. Enligt rektorn träffas lärarna i arbetslagsmöten varje vecka och skolan har en hel del ämnesgripande undervisning. För närvarande sker dock av olika skäl inga ämneslagsmöten i ämnet svenska. Mycket tid har ägnats åt att implementera Lgr 11 tidigare under året. Vid bedömning av de nationella proven och vid betygsättning sker alltid samverkan mellan lärarna.

I intervjun med lärarna framkommer att de saknar ett systematiskt utbyte och samverkan vad gäller undervisningsmetoder i svenska, men att lärarna ändå samarbetar på olika, mer informella sätt när utrymme finns. Lärarna visar vid intervjun ett stort intresse för ämnet och att utveckla sin undervisning. Både rektor och lärare uppger att samverkan mellan svensklärarna behöver formaliseras och utvecklas.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Skolans övergripande arbete med läsundervisning* uppvisar fler starka än svaga sidor. Det finns exempel på starka sidor i organisationen kring det välutrustade och bemannade skolbiblioteket, hur man samverkar kring rättning av nationella prov för att säkerställa bedömningar och betyg samt organisationen kring elever som behöver stöd i ämnet svenska. Eleverna på skolan ges också stora möjligheter att använda modern informationsteknik i såväl bibliotek och i klassrum som verktyg för kunskapssökande och lärande. Skolan

³ *Alternativa verktyg*, ibland benämnt kompensatoriska hjälpmedel, kan vara olika former av läs- och skrivhjälpmedel som elektroniska böcker, inlästa läromedel, talsyntes, skanner för att få sidor ur läroböcker upplästa, datorprogram med stavningskontroll m.m.

skulle dock behöva formalisera och utveckla samverkan mellan svensklärarna för att skapa en större likvärdighet i undervisningen.

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

Finns exempel på

- skönlitteratur
- sakprosatexter
- texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras dramaturgiska komponenter
- kombinationer av olika texttyper
- texter från läromedel, andra skolämnen
- texter från digitala media
- texter producerade av lärare
- texter valda utifrån elevernas intressen erfarenheter och behov
- texter med autentiskt syfte som ligger bortanför elevens färdighet

Skolinspektionen bedömer

I läsundervisningen används främst skönlitteratur, men även andra texttyper förekommer. Skolinspektionens elevenkät samt intervjuer med och dokumentation från lärarna visar att eleverna får ta del av olika texttyper såsom skönlitterära texter (romaner, noveller, dikter), sakprosatexter (nyhetsartiklar), texter från olika medier, läroböcker samt texter lärarna producerat. I elevintervjuerna framkommer det att det skiljer sig från årskurs till årskurs vilka texttyper man arbetar med. I årskurserna 8 och 9 arbetar eleverna oftast med sakprosatexter och läser olika typer av skönlitteratur. Intervjun med årskurs 7 visar att de tycker att det är en bra variation från dikter och skönlitteratur till reportage och annat material läraren tagit fram.

I undervisningen används ofta klassuppsättningar av skönlitterära böcker skolan förfogar över, men också böcker som eleverna själva valt. Urvalet av skönlitteratur i skolans bibliotek är mycket stort och varierat och eleverna anger att det finns god tillgång till litteratur anpassad efter deras intressen och behov. Se vidare i avsnittet om "Skolans övergripande arbete med läsundervisning". Lärarna uppger att de också arbetar en del med texter och filmer via internet. Intervjun med lärarna visar vidare att de oftast arbetar med skönlitteratur men även en del med nyheter och tidningar. Läroböcker används ibland, men utgör inte stommen i undervisningen.

Rapport

2012-02-28

12 (19)

Dnr 40-2011:1833

En indikation på att eleverna kanske inte i tillräcklig utsträckning har fått undervisning som innefattar olika texttyper är att resultaten på nationella provens skrivuppgift, där färdigheter vad gäller olika texttyper provas för årskurs 9 är betydligt lägre än för de övriga delproven. Lärarna anger att eleverna inte har fått arbeta så mycket med olika typer av skrivuppgifter vilket de ser som ett utvecklingsområde. De anger vidare att de borde bli tydligare med att undervisa om olika texttypers form och inte bara diskutera innehållet.

Övrigt undervisningsmaterial som finns på skolan är digitala läromedel såsom *Daisy*-spelare, läsförståelsematerial samt abonnemang på inläsningstjänst av olika läromedel.

Vid lektionsobservationerna i Vibyskolan läser eleverna klassuppsättningar av skönlitteratur, egen vald litteratur, sakprosatexter i form av tidningstexter eller uppslagsverk via nätet. Elevproducerade texter används vid framträdande vid exempelvis redovisningar av en bokanalys. Elevenkäten visar att eleverna någon gång per termin arbetar med texter eleverna eller klassen valt.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?* uppvisar fler starka än svaga sidor. Lärarna ger eleverna möjligheter att läsa olika texttyper, men med tonvikt på skönlitterära verk. En indikation på att eleverna inte i tillräcklig utsträckning har fått undervisning som innefattar olika texttyper är att resultaten på nationella provens skrivuppgift, där färdigheter vad gäller olika texttyper provas för årskurs 9 är betydligt lägre än för de övriga delproven. Undervisningen vad gäller olika texttypers form behöver också vidareutvecklas.

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- lärarna anpassar undervisningen efter textens syfte och karaktär
- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla olika lässtrategier
- läraren utgår från elevernas intressen och erfarenheter
- läraren utgår från elevernas behov vid bearbetning av text

Skolinspektionens bedömning

Vid samtliga lektionsobservationer noteras olika former av textbearbetning. Ett gott exempel på textbearbetning Skolinspektionen observerat är en lektion där läraren inleder lektionen genom att visa två korta filmklipp där elever utsätts för olika typer av kränkande behandling, vilket också visar sig vara temat för dagens lektion. Läraren fortsätter sedan lektionen med att läsa en novell på samma tema. Han läser texten högt med inlevelse och eleverna lyssnar intresserat och uppmärksam. Därefter delar läraren ut i förväg förberedda reflekterande frågor om texten och temat. Läraren poängterar att det inte finns några rätta eller felaktiga svar utan att det är deras tolkning som räknas. Eleverna delas in i mindre grupper och uppmanas att diskutera frågorna. Läraren går runt i grupperna och lyssnar och ställer fördjupande följdfrågor. Efter en halvtimme avbryts gruppdiskussionen och textbearbetningen fortsätter i helklass. Samtliga elever får möjlighet både att svara och att utveckla sitt svar med stöd av följdfrågor från läraren.

Lärarna uppger i intervjun att det varierar hur texterna bearbetas, och att det bland annat beror på texttypen. En lärare uppger att denna ofta arbetar med att eleverna får hitta belägg för sina tolkningar i texten, det vill säga peka på vilka textpartier som stödjer en viss tolkning. I likhet med vad som observerades under lektionerna nämner lärarna att de ofta arbetar med att läsa en gemensam kortare text för att sedan diskutera texten först i smågrupper med ett antal frågor som stöd och sedan i helklass där diskussionen fördjupas dels genom att eleverna kan ta del av de andra gruppernas tolkningar, dels genom att läraren ges tillfälle att ställa fördjupande följdfrågor.

Elever och lärare ger samstämmiga uppgifter om att de på olika sätt har arbetat med olika typer av lässtrategier, både teoretiskt och praktiskt.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper* uppvisar fler styrkor än svagheter. Skolinspektionen bedömer att lärarna anpassar textbearbetningen efter de olika texternas syften och karaktär och att de i de flesta fall ger goda möjligheter till stimulans för de elever som lätt når målen/kunskapskraven. Dock behöver skolan säkerställa en större likvärdighet, då det finns skillnader mellan lärare i vilken utsträckning dessa möjligheter ges.

Rapport

2012-02-28

14 (19)

Dnr 40-2011:1833

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren använder sig av olika digitala medier i sin läsundervisning
- Läraren ger eleverna genom undervisningen kunskap om olika digitala mediers språk och funktion
- Läraren ger eleverna möjlighet att söka information via digitala medier samt ger dem verktyg för att kunna kritiskt granska internet och olika digitala medier

Skolinspektionens bedömning

Vid Vibyskolan ges eleverna goda förutsättningar att använda sig av olika typer av media. Skolan har ett trådlöst nätverk och ett flertal lektionssalar har dataprojektorer vilket möjliggör att lärarna kan hämta information från internet och även med hjälp av en bärbar dator arbeta med olika digitala medier. Varje elev har en egen bärbar dator. På datorerna finns även tillgång till talsyntes för de elever som behöver det. Eleverna har enligt samstämmiga uppgifter god vana att granska och värdera olika källor, sovr i stora informationsmängder samt diskutera källors tillförlitlighet.

Av enkäter och intervjuer framkommer att undervisningen vid skolan ger eleverna goda möjligheter att använda och integrera olika digitala medier i läsundervisningen, dels genom att tillföra bredd och variation, dels genom att ge eleverna kunskap om olika digitala mediers språk och funktion. Under Skolinspektionens besök observerades både spontan informationssökning på internet på lärarens uppmaning och exempel på ett verktyg som möjliggjorde för läraren att följa och kommentera den text eleverna skrev på datorn i realtid.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap* uppvisar huvudsakligen starka sidor. Undervisningen vid skolan ger eleverna goda möjligheter att använda och integrera olika digitala medier i läsundervisningen, dels genom att tillföra bredd och variation, dels genom att ge eleverna kunskap om olika digitala mediers språk och funktion. En annan styrka som uppmärksammas är att det faktum att samtliga elever kontinuerligt använder sina bärbara datorer i undervisningssituationen underlättar för de elever i läs- och skrivsvårig-

heter som behöver använda exempelvis talsyntesfunktionen i sin dator. Det finns alltid tillgång till en dator, och benägenheten att använda den är större när alla andra också gör det.

Följer skola/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren/skolan följer upp elevernas förmåga att läsa förstå och tolka och bearbeta olika texttyper
- Läraren/skolan tar tillvara resultatet av uppföljningen för att förbättra läsundervisningen

Skolinspektionens bedömning

Utredningen visar att lärarna var och en för sig följer upp resultaten i svenska och följer elevernas utveckling i läsning. Enligt både rektorn och lärarna är skolans elever generellt mycket duktiga både vad gäller läshastighet och läsförståelse. Detta beror enligt rektorn på att det görs mycket stora insatser i läsundervisning för de tidigare årskurserna, vilket gör att läsningen är på en hög nivå för samtliga elever när de börjar i årskurs sju.

Skolan gör enligt rektorn och lärarna screeningar i läsförståelse, ordförståelse, stavning och läshastighet i varje klass och följer upp resultatet på individ- klass- och skolnivå. Dessa screeningar och analyser har gjorts sedan skolan startad. Speciallärarna tillhandahåller material och hjälper till med analys av resultaten. För screeningarna används God läsutveckling⁴ samt IL-basis⁵ och DLS⁶ som screening varje år. Screeningen sammanställs så att varje elevs utveckling kan följas över tid. Lärarna genomför ett så kallat "pedagogiskt bokslut" en gång per termin för att analysera resultaten gällande elevernas läsutveckling på skol- och klassnivå och använda resultaten för att utveckla sin undervisning.

⁴ Diagnostiskt material som används för att kartlägga läsutveckling (Lundberg)

⁵ Fördjupande individuella diagnoser som kartlägger elevens starka respektive svaga sidor (Hogrefe/Psykologiförlaget)

⁶ DLS, Diagnostiska läs- och skrivprov. Ljudsäkerhet, rättstavning, ordförståelse, läsförståelse och läshastighet. Från årskurs 1 grundskola - årskurs 1 gymnasium. Normerat grupprov. (Hogrefe/Psykologiförlaget)

Rapport

2012-02-28

16 (19)

Dnr 40-2011:1833

Enligt rektorn och lärarna görs också en sammanställning av betygsresultat i ämnet svenska på skolnivå som tillsammans med resultaten på nationella proven diskuteras av lärarna vid läsårets slut och används för att utveckla undervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Följer skolan/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tar uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen* uppvisar mestadels starka sidor. Lärarna följer upp resultaten i svenska och följer elevernas utveckling i läsning på individ, grupp och skolnivå. Det görs analyser av resultaten som används för att utveckla undervisningen.

Bakgrundsuppgifter om Vibyskolan

Vibyskolan är en fristående skola med elever i årskurserna 1–9 samt förskoleklass. Skolan ligger i Sollentuna och drivs av ett föräldrakooperativ.

Skolan består av förskoleklass, grundskola årskurserna 1-9 och fritidshem.

Vid skolan finns tre lärare som undervisar i svenska i årskurserna 7–9.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på ett effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot kvaliteten i läsundervisningen i ämnet svenska och hur skolorna följer upp och utvecklar elevernas läsförmåga och läsförståelse under grundskolans avslutande årskurser. Enligt flera forskare finns det ett klart samband mellan betyg som elever i de senare åren i grundskolan får och elevernas läsförmåga vilket gör detta angeläget. I granskningen är mer preciserat följande frågeställningar centrala:

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Följer skolan systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

Struktur och organisation

Individanpassning, variation och utmaning

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Rapport

2012-02-28

18 (19)

Dnr 40-2011:1833

Metod och material

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguider som behandlas utarbetas med utgångspunkt från forskning om läsundervisning, den gällande läroplanen och kursplanen för svenska. Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med läsundervisning i ämnet svenska. Resultat från elevernas nationella ämnesprov i läsförståelse och betygsresultat i ämnet svenska, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumentet när det gäller läsundervisning, vilka textmaterial skolan använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla läsundervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även inspektörerna för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

Genom strukturerade lektionsobservationer granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med läsundervisning samt allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Det finns en risk att inspektörerna under klassrumsobservationerna inte kommer att se någon läsundervisning. För att undvika detta informeras skolorna om syftet med granskningen och de centrala frågeställningarna. Skolan och lärarna får då möjlighet att förbereda sig för granskningen så att inspektörerna får en möjlighet att se hur skolan arbetar med läsundervisning. En möjlighet är att inspektörerna får se en undervisning som i normalfallet inte bedrivs. Skulle undervisningen visa sig ha en hög kvalitet har en del av syftet med granskningen uppnåtts. Bedrivs det däremot inte någon läsundervisning är det viktigt att de allmändidaktiska inslagen i undervisningen observeras och bedöms genom att allmänna undervisningskvaliteter granskas.

Läraren ska i förväg ge observatörerna en lektionsplanering samt uppgifter om elevsammansättningen i klassen. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier som kan anses vara positiva exempel av en aspekt av läsundervisning. Detta görs i ett observationsschema som innehåller många olika aspekter av läsundervisningen och av allmänna undervisningskvaliteter. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen för löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller inspektörerna enskilt i sina observationsscheman. Därefter diskuterar de sina bedömningar och sammanställer detta i ett gemensamt observationsschema. I samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande lärare kort före och

efter lektionen utifrån en frågeguide. Observationerna är också vara ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

Intervjuer med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av läsundervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om lässtrategier, läsmiljöer, anpassning av läsundervisningen, lärarnas kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt utvecklar läsundervisningen är viktiga för att komplettera det man sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i ämnet svenska på aktuell skola intervjuas. Om det finns speciella ämnesansvariga i ämnet så som specialpedagoger eller motsvarande ansvariga för stöd kommer även de att intervjuas. Elever till intervjuerna väljs ut från alla klasser i respektive årskurser. Både pojkar och flickor, samt elever med svensk respektive utländsk bakgrund, ska ingå. Medverkan är dock frivillig

Elevenkäter ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka texter eleverna får ta del av, om eleverna får läsa texter utifrån erfarenhet, intresse och behov samt om eleverna har tillgång till texter genom olika medier. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Elevenkäten genomförs bland en slumpvis uttagen klass/grupp elever födda 1996 i varje skola vilka deltagit i någon av de observerade lektionerna. Enkäter till lärare och rektor används inte. Istället får rektorn och lärarna ett antal frågor i förväg utifrån de centrala frågeställningarna för att kunna förbereda sig inför intervjun